

Soyer, Aysun (2021). Ümit Özgür DEMİRCİ, Eski Uygurca Fo ding xin da tuo luo ni, *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 2021/18, s. 142-145.

DOI: 10.46400/uygur.1021325

Ümit Özgür DEMİRCİ, Eski Uygurca Fo ding xin da tuo luo ni, İstanbul: Kesit Yayınları, 2021. 300 s.

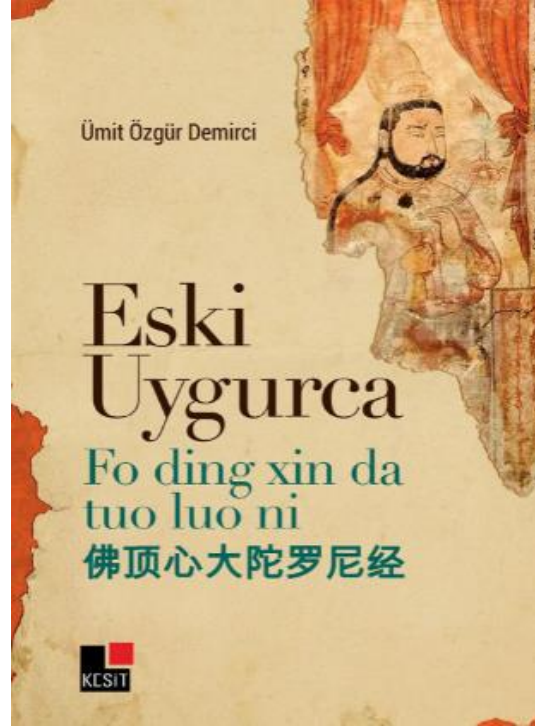
[Kitap Tanıtım ve Değerlendirme/Book Review]

Aysun SOYER*

Geliş Tarihi: 09.11.2021

Kabul Tarihi: 25.11.2021

Çinliler tarafından *Fo ding xin da tuo luo ni* ve *Fo ding xin da tuo luo ni jing* biçimleriyle adlandırılan eser apokrif sūtra olarak nitelendirilen türdedir Hindistan'da ve Hint Yarımadası'nın batı bölgelerinde Sanskritçe olarak kaleme alınan sūtralar gerçek sūtra olarak adlandırılırken Çinlilerin kendi ürettikleri sūtralar ise “伪经” (apokrif - uydurma-sūtra) olarak adlandırılmaktadır. Çince'den Eski Uygurca'ya tercüme edilen uydurma sūtralardan olan *Fo ding xin da tuo luo ni*, “Buddha-Uşnisa'nın büyük Dharani-sūtrasının özü”, “Hastalıkları iyileştirmek ile doğuma yardım için Buddha-Uşnisa metodunun özü” ve tehlikelerden koruma konusunda Tanrısal başarılarla dair Buddha-Uşnisa sūtralarının özü” olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. XIX. ve XX. yüzyılda Doğu Türkistan çevresine yapılan keşif gezilerinde Dunhuang mağaralarında bir metnin parçaları olarak ele geçirilen eserin belgeleri Berlin Bilimler Akademisinde saklanmaktadır.

Eser üzerine yapılan çalışmaların hem Türkçe olmayışı hem de yapılan çalışmaların üzerinden uzun bir sürenin geçmiş olması, yeni ve derli toplu bir çalışma yapma ihtiyacı doğurmuştur. Ümit Özgür Demirci “*Fo ding xin da tuo luo ni*” adlı eseri hazırlayarak bu ihtiyaca cevap vermiştir.

Eser şu bölümlerden meydana gelmiştir:

İçindekiler (5-6), *Ön Söz* (7-8), *Giriş* (9-42), *Metin* (43-88), *Türkiye Türkçesine Aktarım* (89-100) *Açıklamalar* (101-126), *Dizin* (127-200) *Çince Metin* (201-228), *Tıpkıbasımlar* (229-300). Eser, toplam 300 sayfadan ve yedi ana bölümden oluşmaktadır.

*Doktora Öğrencisi, Düzce Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Dili Anabilim Dalı, e-posta: aysunsoyer.as@gmail.com
Orcid: 0000-0002-9638-8315

Eserin *Ön Söz* bölümünde sūtradan söz edilmiş ve apokrif sūtra olan *Fo ding xin da tuo luo ni* adlı eser kısaca tanıtılmıştır. Ardından eserin bölümlerine de değinilmiştir. Son olarak yazar teşekkürlerini sunarak bu bölümü bitirmiştir.

Giriş bölümü 1. *Fo ding xin da tuoluo ni*, 2. *Belgelerin Tanıtımı*, 3. *Metnin İmlâ Özellikleri*, 4. *Eski Uygur Alfabesi ve Karşılıkları*, 5. *Kısaltmalar*, 6. *Kaynakça* başlıklı alt bölümlerden oluşmaktadır. *Fo ding xin da tuo luo ni* başlığı altında Budizm ve sūtra hakkında bilgilere yer verilmiştir. Burada ayrıca eser hakkında bilgi verilmiş, eserin nüshalarına ve muhafaza edildiği yerlere; eserin diğer dillerdeki nüshalarına ve Eski Uygurcaya tercüme edilen eser üzerine yapılan çalışmalara değinilmiştir. *Belgelerin Tanıtımı* başlığı altında, belgeler tanıtılarak tablo üzerinde gösterilmiştir. *Metnin İmlâ Özellikleri* başlığı altında, metinden örneklerle ünlü ve ünsüzlerin yazımı gösterilmiştir. Bu başlıkların ardından *Eski Uygur Alfabesi ve Karşılıkları*, *Kısaltmalar*, *Kaynakça* verilerek giriş bölümü tamamlanmıştır. Kaynakça başlığı altında çalışmada kullanılan 67 kaynak APA sistemi kullanılarak belirtilmiştir.

Eserin ikinci bölümünde Eski Uygur Türkçesine ait metnin transliterasyonu (harf çevrimi) ve transkripsiyonu (yazı çevrimi) verilmiştir. Metin bölümünde eserin daha önce yapılan çalışmalar ile karşılaştırılması, okuma farklılıkları ve blok baskı hataları dipnotlar üzerinden belirtilmiştir.

Örnek bir sayfa:

U 4665b (T I μ) = VOHD 13/19: 197

- 011 (01) [...]
 012 (02) [...] TRK T'VR'Ĝ SWYZ L'S'R S' TYP 'WL 'WYDW'
 [...] t(e)rk tavrak sözleser s(e)n t'ep ol üdün
 013 (03) [...] 'YMPWDYSTV 'WMÇ' TWRW T' 'WRW' Y'TY'
 [kuanş]²² im bodis(a)t(a)v nomça törtçe²³ oruntın
 014 (04) 'WYRW TWRWP ''Y' SY' Q'VSWRWP KQY'Y 'Y'ÇYP
 PW
 örü turup ayasın kavşurup köni inçip bo
 015 (05) Q'RT'Y 'WYK D'R'YĜ SWYZ L'TY.. DR'Y SY PW 'RW'R..
 hartayög d(a)tığ sözleti.. d(a)misi bo erür..
 016 (06) [...]

U 4664 (T I μ) = VOHD 13/20: 3

- 017 (01) [...]
 018 (02) ''MW R.T''DYRY ' ''MW ''RY'V'LWKYD'SV'R'Y ' B[...]
 namo ratnatır(a)ya namo arya-(a)valokida'ışvareye b[odistvay-
 ]²⁴
 019 (03) ' MĜ'STV' Y' MĜ'K'RWK'Y ' T'TY'D' 'WWM ''V'RD'
 -a m(a)has(a)t(a)vya m(a)hakarunikaya tatyada oom avarda

²² Kara-Zieme 1986 325, satır 10'ya göre.

²³ Kara-Zieme 1986 325, satır 10'da tövçe; tıpkıbasında *TWYZ W T'* biçimindedir, metin başlığında *nomça tövçe* olması gerekir; blok baskı hatası var.

²⁴ Kara-Zieme 1986 325, satır 13'ye göre.

Eserin üçüncü bölümünde metnin Eski Uygur Türkçesinden Türkiye Türkçesine aktarımı yer almaktadır. Çeviri yapılırken hem anlam hem de cümle bütünlüğünün sağlanması için ait oldukları satır numaraları parantez içinde gösterilmiştir.

Açıklamalar bölümünde Eski Uygurca metin ile Çince metnin karşılaştırılması yapılarak satır numarasına göre sıralanmıştır. Bu karşılaştırmadan hareketle tespit edilen benzerlik ve farklılıklar verilmiştir. Yine bu bölümde metinde yer alan bazı Budist terimlerin anlamları ve metindeki yerleri ele alınmıştır.

Bir örnek:

002 körgeli erldig kuanşi im bodis(a)t(a)v “görme kuvvetine sahip Bodhisattva Avalokiteśvara” “dünyanın sesini duyan, gören” anlamındaki terim, “merhamet Tanrısı” anlamında da kullanılır” (Tokyürek 2019: 102). Metnin Çincesinde (觀世音菩薩 *guan shi yin pu sa*) biçimindedir. *avalokiteśvara*, *avolakita* “bakma sanatı, görme kuvveti” sözcüğü ile *ışvara* “efendi, lider, usta” sözcüklerinden oluşur. Çin. 觀世音 *guan shi yin* = Tib. *spy an ras gzigs* = Soğd. *rwkšyššr* (Tokyürek 2019: 102).

Eski Uygurca metinde 9 yerde *kuanşi im*, 3 yerde *konşi im* biçiminde yazılmıştır.

bodis(a)t(a)v “Burkan olmak üzere seçilmiş insan, ermiş insan” (ETŞ 338).
 < Skr. बोधिसत्व *bodhisattva* = Hinayāna śrāvaka, pratyeka-buddha (SH 389a).

Dizin bölümünde alfabetik sırayla her bir sözcüğün Türkiye Türkçesi karşılıklarına, başka dillerden ödünçlenen sözcüklerin tespit edilebilen asli şekillerine, metinde yer alan örneklerine ve buldukları satır numaralarına yer verilmiştir. Alıntı sözcüklerin hangi dilden alındığı ve o dildeki şekli parantez içinde gösterilmiştir.

Bir örnek:

kşanti (< Skr. क्षान्ति *kṣānti*) “af, tövbe”
 k. 349/7 (懺悔 *chan hui*)
 k. kılıp 401/20

kuanşi im (< Çin. 觀世音 *guan shi yin*) “Budhisattva Avalokiteśvara” (krş.
konşi im)
 k. 002/2, 013/3, 043/2, 059/5, 068/14, 085/14, 208/9, 215/3,
 221/3, 340/23, 348/6, 419/13

Eserin altıncı bölümü olan Çince Metin 3 farklı bölümde ele alınmış. Her bölümde önce Çince ideogramı ve pinyinini, ardından Türkiye Türkçesine tercümesi verilmiştir.

Son bölümde hem Eski Uygur Türkçesine hem de Çinceye ait tıpkıbasımlar yer almaktadır.

Sonuç olarak söz konusu eser, Uygurca çalışmaları için örnek olabilecek nitelikte kullanışlı bir kaynaktır. Eski Uygur Türkçesine ait belgeler hakkında geniş bilginin verilip ardından tablo üzerinde gösterimi okuyucuya kolaylık sağlamaktadır. Tabloda belgelerin eski ve yeni numaraları, A. Yakub’un çalışmasındaki yeri ve metindeki yeri gösterilmiştir. Eski Uygur Türkçesine ait belgelerin tamamının harf çevrimi ve yazı çevrimi verilirken daha önce yapılan çalışmalar göz önünde bulundurularak okuma farklılıklarının ve blok baskı hatalarının dipnotlar üzerinden belirtilmesi okuyucuya karşılaştırma imkânı sunmaktadır. Kitapta yazınsal bilgilerin yanı sıra tıpkıbasımlara ait görsellere de yer verilmiştir. Eski Uygur Türkçesi çalışmalarına ve araştırmalarına kaynaklık edecek bu çalışmayı hazırlayan Ümit Özgür Demirci’ye teşekkür eder, yeni çalışmalarda başarılar dileriz.

Kaynakça

DEMİRÇİ, Ümit Özgür. (2021). *Eski Uygurca Fo ding xin da tuo luo ni*. İstanbul: Kesit Yayınları.